

ATATÜRK'ÜN "TARİH İLMİ" HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Doç. Dr. ÖZKAN İZGİ

Atatürk'ün hayatında gözlenen odur ki, Millî Mücadele döneminden sonra Türkiye Cumhuriyeti tarihini millî bir temele oturtmak için çabalarını arttırmış ve bu yüzden de pek çok ilimlerden faydalanma yoluna gitmiştir. Millî Mücadele döneminde hep ileriye bakan Atatürk, yeni devletini kurduktan sonra geçmişe dönerek, devletin sağlam temellere dayanması için "tarih ilmi"yle meşgul olmaya başlamıştır. Atatürk esasında daha okul sıralarında, gençlik yıllarında, tarihe büyük ilgi duymuştur. Siyasî hayat-taki başarılarında geniş tarih bilgisinden büyük çapta istifade etmiştir.

Bir tarih yaratıcısı olarak gördüğümüz Atatürk, tarih yazıcılığının çok daha güç olduğunu görmüş ve bunun için de güvendiği kimseleri çevresinde toplayarak Türk tarihçiliğini vakanüvislikten kurtarıp çağdaş tarihçiliğe yaklaştırma çabaları içinde olmuştur. İşte bunun içindir ki "*Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat, insanlığı şaşkırtacak bir mahiyet alır*" demiştir.¹ Atatürk çağdaş bir tarihçilik derken tarihin kesinlikle saptırılmasından, tahrif edilmesinden yana olmamıştır. "*Herhangi bir tarihi elinize aldığımız zaman onun gerçeğe uygun olup olmadığına güven duymak için dayandığı kaynak ve belgeleri araştırılır. Bizim şimdiye kadar doğru bir millî tarihe malik olamayışımızın sebebi tarihlerimizin, hakiki okuyucuların belgelere dayanmaktan ziyade ya birtakım meddahların veya birtakım kendini beğenmişlerin hakikat ve mantıktan uzak sözlerinden başka kaynak bulamamak bedbahthıdır*" demiştir.² Bir başka konuşmasındaki sözleri de yine aynı mealdedir. "*Sonradan uydurma bir eser vücuda getirerek ertesi gün pişman olmaktansa, hiçbir eser vücuda getirmemek, beceriksizliğini itiraf etmek daha iyidir.*"³

Atatürk, tarihe yahut "tarih ilmi"ne karşı niçin bu kadar duyarlı olmuştur? Niçin tarih ilminin ülkemizde gelişmesini sağlamak için büyük

¹ Prof. Dr. Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara, 1984, Üçüncü Baskı, s. 138.

² Kocatürk, *aynı eser*, s., 138.

³ Kocatürk, *aynı eser*, s., 138.

çaba harcamıştır? Bu soruların cevapları çok çeşitli olarak gözükmektedir. Bir defa Atatürk "tarih ilmi"ni devletin ilerlemesi, çağdaşlaşması için manevî bir destek olarak kullanmıştır. Bir başka deyişle Atatürk, devletin kuruluş yıllarından sonra Türk halkının benliğini bulabilmesi için en güvenilir vasıtayı "tarih"te bulmuştur.

Yeni Türk devletinin benliğini bulabilmesi için neler yapılmalıydı? Bir Türklük şuuru nasıl yaratılabilirdi? Atatürk bu soruların cevaplarını da yine tarih ilminde aramış olmalıdır ki: *"Büyük devletler kuran atalarımız büyük ve geniş medeniyete de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve dünyaya bildirmek bizler için bir borçtur" demiştir.* Bunu yaparken de hiçbir zaman tarihî gerçeklerin tahrif edilmesini istememiş ve bunun için de 1931 yılında Türk Tarih Kurumu Başkanı Tevfik Bıyıklıoğlu'na yazdığı mektupta şunları söylemiştir: *"Tarih yazmak için tutulan yolun mantıkî ve bilhassa ilmî olması şarttır. Bu münasebetle yüksek heyetinizin reisi bulunan zât-ı âlinize hatırlatırım ki, yeni dünya ufuklarına açacağınız yeni tarih semasında dikkatli olunuz. Sümmeddarik bir eser vücuda getirerek ferdasında nâdim olmaktansa hiçbir eser vücuda getirmemek aczini itiraf etmek evlâdır. İlim sahasında vesveseli olmak, miskin müesseselerin mezunlarına inanmaktan evlâdır."*⁴

Atatürk'te yeni bir tarih yaklaşımının içeriği şu idi: Türk tarihi, Batıda ve Türkiye'de uzun zaman sanıldığı gibi sadece Osmanlı Tarihi'nden ibaret değildir. Ayrıca Osmanlı Devleti de bir "hanedan" devleti veya bir "aşiretten" doğan devlet de değildir. Yıkılan Selçuklu Devletinin mirası üzerine kurulan bir devlettir.⁵ Bundan dolayı Osmanlılardan önce kurulan Selçuklular dönemi de, Türk tarihinin son derece önemli ve parlak bir dönemidir. İş burada da kalmayıp böylece daha eski tarihe Orta Asya'da başlayan Türk tarihine gelip dayanmaktadır. Böyle olunca da o zamana kadar ihmal edilmiş ve sadece birkaç Avrupalı tarihçinin eserlerinden tercüme yapılarak bilgi edinilmiş olan bu Türklerin tarihleriyle ilgilenmek gerekmektedir.

Yeni kurduğu devletinde bir Türklük şuuru yaratılırken Osmanlı Devleti'nin benimsediği "ümme" fikri yerine "millet" olmanın çok önemli bir faktör olduğunu Atatürk biliyordu. Çünkü uygarlık, demokrasi, bilim ve teknoloji alanlarında büyük atılımlar yapan ve ilk "millet" olma aşamasına erişen Avrupa topluluklarından Fransa ve İngiltere gibi çağdaş-

⁴ Ekrem Akurgal, "Tarih ilmi ve Atatürk", *Belleten*, C. XX. Sayı 80. s., 583.

⁵ Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, "Atatürk ve Tarih", *Atatürk Haftası Armağanı*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986, s., 23.

laşmaya ayak uydurabilmek için "millet" olma aşamasına gelinmesinin şart olduğunu görüyordu. Çünkü "millet" olma yolundaki mesafe ile çağdaşlık alanındaki gelişmelerin büyük bir paralellik gösterdiğini biliyordu.

Bilindiği gibi, Osmanlı Devleti döneminde tarih öğretimi "Osmanlı tarihi", "Umumî tarih" ve "İslâm tarihi"nden ibaretti. Bilhassa II. Meşrutiyetten sonra görülen Türkçülük hareketleri bile "Türk tarihi"nin okullarda okutulan tarih kitaplarında istenilen seviyeye ulaşmasını sağlayamamıştır.

Osmanlı Devleti dönemindeki bu tarih öğretimi yanında Osmanlı toplumunda uzun yıllar tarih ilmi tek görüşün içinde, sadece vesikaların toplanmasından ve daima aynı soruya istenen cevabı veren olayların araştırılmasından ibaret kalmıştır ve hâkim olan İslâmî tarih görüşünün değişmesi mümkün olmamıştır.

19. yüzyıldan itibaren ise, Osmanlı tarih anlayışında ve usulünde yavaş yavaş bir değişme başlamıştır. Bu değişimde ise Avrupanın mutlak tesirini görmek mümkündür. Bunun sonucu olarak da, yeni tarih metodlarının bazı tarihçiler tarafından kullanıldığını görmekteyiz.

20. yüzyıla geldiğimiz zaman ise Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve nihayet Millî Mücadele döneminde yaşayan felâketler ve buhranlar, bir devletin ortadan kalkmasına yeni bir devletle beraber bir millî şuurun, milliyetçilik ideolojisinin tam olarak yerleşmesine vesile teşkil etmiştir. İşte bundan sonradır ki yeni Türk Devletinde tarih ilmi önem kazanmaya başlamıştır. ⁶

Tarih ilminin önem kazanmasından sonra Atatürk, "millet" tarihinden çok "ümme" tarihi ile meşgul olan Osmanlı tarihçilerinin yerine kendi kökenleriyle uğraşacak, Anadolu insanının nereden, nasıl ve hangi medeniyet dairesinden geldiklerini araştırarak yeni bir görüşe sahip olan tarihçilere ihtiyaç duyulduğunu belirtmiş ve "Biz milliyet fikirlerini tatbikte çok gecikmiş ve çok ilgisizlik göstermiş bir milletiz. Bunun zararlarını fazla faaliyetle gidermeye çalışmalıyız. Osmanlı İmparatorluğu içindeki çeşitli toplumlar, hep millî inançlarına sarılarak, milliyetçilik idealinin gücüyle kendilerini kurtardılar... Kuvvetimiz zayıfladığı anda bizi hor ve hakir gördüler. Anladık ki, kabahatimiz kendimizi unutmuş olduğumuzmuş. Dünyanın bize saygı göstermesini istiyorsak, ilk önce biz kendi benliğimi-

⁶ Prof. Dr. Bayram Kodaman, "Atatürk ve Tarih", *Atatürk ve Kültür*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1982, s., 5

ze ve milliyetimize bu saygıyı, hissî, fikrî ve fiilî olarak, bütün davranış ve hareketlerimizle gösterelim” demiştir. ⁷

Atatürk yukarıda da görüldüğü gibi, bir taraftan tarihe ilmî bir hüviyet kazandırmaya gayret ederken, diğer taraftan Türk toplumunun sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasî gerçekleriyle ilgilenmemiş olan Osmanlı tarih yazıcılığı yerine, tarih ilmini Türk toplumunun meseleleriyle ilgilenmeye sevk etmiştir. İşte bu husustaki sözleri de şöyledir; *“İnsanların tarihten alabilecekleri mühim dikkat ve uyanıklık dersleri, bence devletlerin umumiyetle siyasî müesseselerin teşekküllerinde, bu müesseselerin mahiyetlerini değiştirmede ve bunların çözümlenme ve sonlanmalarında müessir olmuş olan sebepler ve âmillerin tetkikinden çıkan neticeler olmalıdır. Meselâ Osmanlı İmparatorluğunun doğmasını gerektiren sebep ve âmillerin tetkikinden çıkan netice, mühim olduğu gibi, bu imparatorluğun batmasına sebep ve âmillerin tetkikinden çıkacak netice de o kadar mühimdir. Bu tetkiklerde, şüphesiz siyasî müesseseyi kuran milletlerin her görüş noktasından harsları derecesi mütalâa olunur: şahısların müsbet ve menfi tesirleri göz önüne alınır.”* ⁸

Atatürk’ün tarih ilmiyle ispata çalıştığı diğer bir husus da çeşitli sebeplerden dolayı çeşitli milletlerin Türklere karşı besledikleri husumetleri ve Türkler hakkındaki yanlış düşüncelerini ortadan kaldırmaktı. Atatürk, tarihimize objektif bir şekilde bakılmasıyla, Türklerin daha iyi anlaşılacağına inanıyordu. Bu husustaki düşünceleri de şöyledir: *“Milletimizin aleyhinde söylenenler bütünüyle iftiradır.”* *“Milletimizin büyük kabiliyetleri tarihen ve mantıken sabittir.”* *“Milletimiz... büyük güçlükler içinde bir imparatorluk vücuda getirdi. Ve bu imparatorluğu altı yüz yıldan beri tam bir ululuk ve büyüklükle sürdürdü. Bunu başaran bir millet elbette yüksek siyasî ve idarî niteliklere sahiptir. Böyle bir durum yalnız kılıç gücüyle vücuda gelemezdi.”*

Dünya bilir ki, Osmanlı Devleti, çok geniş olan ülkesinde, bir sınırından öteki sınırına ordusunu olağanüstü bir süratle ve tamamen donatılmış olarak nakledirdi. Böyle bir hareket yalnız ordu teşkilâtının değil, bütün idare şubelerinin son derecede mükemmel işlediğinin ve kendilerinin kabiliyetli olduğunun delilidir.”

“Milletimizin zalim olduğu iddiası da sırf iftiradan, baştan başa yalandan ibarettir. Hiçbir millet, milletimizden daha çok yabancı unsurların inanç ve âdetle-

⁷ Feyzioglu, *aynı eser*, s., 7-8.

⁸ Kocatürk, *aynı eser*, s., 139.

rine riayet etmemiştir. Hatta denilebilir ki, başka dinlere mensup olanların dinine ve milliyetine riayatkâr olan yegâne millet bizim milletimizdir.” ⁹

Atatürk milletine yeni bir benlik yeni bir ruh vermek, Avrupa'nın Türkler üzerindeki kötü imajlarını silmek için “tarih ilmi”ne başvurmasının yanı sıra yaptığı inkılâpların da en iyi şekilde benimsenmesi, inkılâpların yerine oturtulması için de tarihe önem vermiştir. Çünkü inkılâplar bilindiği gibi sadece mevcudu değiştirmezler, aynı zamanda geçmişi de, düşünceleri de alt üst ederler. İnkılâplar, eskiyi yıkarken, onun tarihî temellerini ve mantığını en azından sarsar, yeniyi ortaya koyarken de, ona tarihî bir temel ve izah tarzı arar. İşte bundan dolayıdır ki, Atatürk tarih ilminin ışığında yeniden bir tarih yazdırmak istemiştir. Bunun içindir ki 23 Ocak 1930 tarihinde toplanan Türk Ocakları VI. Kurultay'ında Türk Ocakları yasasına “*Türk tarih ve medeniyetini ilmî bir surette tetkik ve tettebbu eylemek vazifesiyle mükellef olmak üzere bir Türk Tarih Heyeti teşkil eder*” maddesini eklemiştir. ¹⁰

Netice olarak şunu söyleyebiliriz, Atatürk'ün tarih ilmine yaklaşımı, bilimsellikten asla uzaklaşmayan yeni bir tarih yazıcılığının başlatılması ile 1 - Avrupa'daki yeni dostlarına Türkün ne olduğunu izah etmek, 2 - Türklük şuurunu geçmişle birleştirerek yerleştirmek, 3 - yaptığı inkılâpların korunabilmesi için tarihî bir temel ve izah tarzını bulması şeklindedir.

⁹ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, ikinci baskı, Cilt II, s., 9.

¹⁰ Cengiz Orhonlu, “Atatürk ve Tarih Görüşü”, *Türk Kültürü*, Cilt VI, Sayı 61, s., 28.